במזומנין לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה השכים ומצא שמונה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר השנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי אמר לו שב בני שב ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך אלא אמרו חכמים אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ולא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייא ויצא עמדו כולן ויצאו בשחר מצאו רבי שמעון בר' לרבי חייא אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא אמר לו לא תהא כזאת בישראל ורבי חייא מהיכא גמיר לה מרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ור"מ מהיכא גמיר לה משמואל הקטן ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב [1] ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע דכתיב [2] ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממשה דכתיב [3] עד אנה מאנתם ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה (כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידן למיתי על עלמא ועל יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה נשיא ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני נמצאת שנה מעוברת תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן ת"ר אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא דערקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מיתיבי כמה עיבור השנה שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר חדש אמר רב פפא רצו חדש רצו שלשים יום תא חזי מאי איכא בין

תקיפאי

במזומנין לה. שהזמינן הנשיא מבערב: **השכימו לי.** מחר ז' לעלייה המיוחדת לישב בה בית דין: **ולא לעבר שנה עליתי.** להצטרף עמהם עכשיו: **אלא ללמוד.** תורה מהם היאך תעשו: **מחמת כיסופא הוא דעבד.** שלא יכירו מי היה העולה שלא ברשות וילבינו פניו: **שציערת לאבא.** שאכלת השום ונדף הריח: **חס ושלום.** שאוכל השום נבואי לבית מדרשו אלא כדי שלא להלבין פניו של אוכל השום יצאתי כדי שיצאו כולם ולא יכירו מי הוא: **משמואל הקטן.** כדאמרן: **אנחנו מעלנו.** והוא לא נשא נכרית והכניס עצמו בכלל שלא להלבין פניהם: **מיהושע.** ממעשה דיהושע שלא רצה הקדוש ברוך הוא לגלות לו מי הוא החוטא והכניס את כולן בכלל שנאמר חטא ישראל כמעשה דעכן: **דילטור.** רכיל: **מאנתם.** כולן בכלל והרי כולן לא יצאו ללקוט אלא מקצת דכתיב (שמות טז) יצאו מן העם ללקוט וגו': **משמתו נביאים כו'.** משום שמואל הקטן נקט לה הכא: **אף הוא.** הוכיח סופו ששרתה עליו שכינה שנתנבא בשעת מיתתו: **שמעון וישמעאל לחרבא.** רשב"ג הנשיא ורבי ישמעאל בן אלישע כ"ג יהרגו בחרב: **וחבירוי.** כגון ר"ע ורבי חנינא בן תרדיון: **לקטלא.** לשאר מיתות ר"ע במסרקות של ברזל בפרק הרואה (ברכות דף סא:) ר' חנינא בשריפה במסכת ע"ז (דף יח.): **לומר כן.** אותו הספד: **אלא שאין מספידין על הרוגי מלכות.** מפני יראת המלך מיהרו לקוברן: **ליטול רשות.** לדבר על עסקי ציבור: **מפני הדרכים.** שנתקלקלו בימות החורף ומפני הגשמים ועדיין לא נתקנו ולא יוכלו עולי רגל לבא: **תנורי פסחים.** שצולין בהם פסחיהם ונמוקו בגשמי החורף וצריכין תמה להתייבש: **ומפני גליות ישראל.** בני הגולה הרחוקים ונשמע לבית דין שנעקרו ממקומן לעלות לרגל לעשות פסחיהם ועדיין לא הגיעו שאם לא יעברוה לא ירגילו לבא בפסח: **לא מפני השלג.** שלא ימנעו בכך מלבוא: **גדיים וטלאין.** שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהם פסחים שהרי יכול להקריב קטנים: **גוזלות.** שצריכין לקיני יולדות שבכל א"י וכן זבין וזבות שכולן משהין קיניהן עד עלותן לרגל אעפ"כ אין מעברין על כך שיכולין להביא בני יונה שכשרים כשהם קטנים: **אבל עושין אותן סעד.** סייג וסמך לדבריהם לעבר את השנה אם צריכה לעבר מפני א' מן הדברים שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ואמרי' לקמן על שתים מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין הללו גדיים וטלאים וגוזלות נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן ומעברין: **וזימנא דאביבא לא מטא.** הוא אחד מן הסימנים שמעברין עליהם כדלקמן: **חדש.** כ"ט ימים:

תקיפי

בת קול. יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין * לכך קורין אותו בת קול: **מפני** הדרכים והגשרים. והאי דלא חשיב ג' סימנין דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין ובברייתא דנסמוך גבי גדיים וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא חשיב להו משום דאהנך דנסמוך אפי' אשנים מהם אין מעברין עליו אלא שעושין אותו סעד עם אחד מג' סימנים: **ומפני** גליות ישראל שנעקרו ממקומן. משום דהנך דיתני בא"י אין צריך לעבר דאפי' האחרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י.) גבי שאלת גשמים ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת: **רשב"ג** אומר חדש. הכא משמע דחדש סתם הוא חדש חסר וכן בפרק המדיר (כתובות דף עא.) גבי חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו וקשה דבסוף החולץ (יבמות דף מח: ושם) אמרינן ירח שלשים ימים שלשים וכן בפרק קמא דנזיר (ה. ושם) פריך ואימא שלשים כדכתיב עד חדש ימים וי"ל * דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד א"נ הכא והמדיר דקאמר ת"ק שלשים מוכחא מילתא דאידך תנא חדש חסר: (וע"ע תוס' כתובות עא. ד"ה רבי):

ממעטי

עין משפט נר מצוה

פז א ב מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הלכה י והלכה יג:
פח ג מיי' שם הל' ה:
פט ד מיי' שם הלכה ו:
צ ה מיי' שם הלכה ז:
צא ו מיי' שם הל' ח:
צב ז מיי' שם הל' יח:

◆

רבינו חננאל

במזומנים לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו שבעה לעלייה עלה ומצא שמונה. אמר מי שעלה שלא ברשות ירד אמר שמואל הקטן אני עליתי שלא ברשות ולא לעבר עליתי אלא ללמד הלכה הוצרכתי פי' כל המשכימין המקדימין ונכנסין בעלייה מן המזומנין והעולה אח"כ הוא העולה שלא ברשות כי רבן גמליאל לא הרשה לעלות אלא ז' והנכנס אחר שנכנסו הז' שמיני. ולא שמואל הקטן היה אלא אחר היה וידוע היה אלא לא רצה לבוותו ופי' בירושלמי שלא עיברוה באותו היום אלא הפליגו אותו היום בדברי תורה ועיברוה ביום אחר. ושמואל הקטן עשה כך שלא להתבייש העולה שלא ברשות. שלמד שמואל הקטן משכניה בן יחיאל ושכניה למדה מיהושע. וכן מצינו בר' חייא שעמד ויצא ממושבו של ר' כאשר שמע לו שאמר מי שאכל שום יצא ולאו כי ר' חייא הוא שאכל שום אלא שלא להתבייש מי שאכלו. ור' חייא למד מר' מאיר ור' מאיר למד מזה המעשה של שמואל הקטן ושמואל למד משכניה ושכניה מיהושע. כלומר לא ביקש הקב"ה לפרסם החוטא אלא ע"י גורלות: פי' דילטור רכיל: ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל. ועדיין היו משתמשים בב"ק ניתנה עליהן ב"ק מן השמים יש בן אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו חכמים עיניהן בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד מתלמידיו של עזרא. וכן עוד ניתנה עליהן בת קול בענין הזה ונתנו חכמים עיניהם בשמואל הקטן. וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל ואף על רבי יהודה בן בבא ביקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה כו'. אף הוא שמואל הקטן אמר בשעת מיתתו בענין נבואות. שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא כו': ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם ירצה נשיא. ומעשה ברבן גמליאל שהלך אצל הגמון כו'. ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה לכך [מפני הדרכין ומפני הגשרין ומפני תנורי פסחין ומפני גליות שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות שלא נעקרו ממקומן]. וסוגיא כי הא דת"ר משום רשב"ג מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דעדקין וזימנא דאביבא לא מטא שפרת מלתא

מסורת הש"ס

א) [ברכות כח.], ב) [לקמן מג:], ג) יומא ט: סוטה מח: [תוספתא שם פי"ג], ד) [ברכות נז.], ה) ס"א ליתא. רש"ל [ודע אע"ג שהרש"ל מוחק זה מטעם הטועה מ"מ הרמב"ם בסוף פ' שביעי לשמונה פרקים כתב הנוסחא כדאיתא לפנינו וע"ש פירושו וכן בילקוט פרשת בשלח רמז רס"א העתיק כמשה ועי' סוכה כח. ובכ"ב קלד. ובמדרשי אגדות דהכא וכן בכ"ב מפרש' מלאה בטעמא וגרסתם כמשה רבינו ודע דגם באבות דר' נתן ריש פרק י"ד איתא כמשה רבינו], ו) עדיות פ"ז מ"ז ע"ש, ז) [תוספתא פ"ב ע"ש], ח) [תוספתא שם], ט) [נ"ל דעדקין פי' תרגום של דק דעדק בספר' בשלח ע"ן י"ד וכ"א בתוספתא' דעדקין], י) ר"ה יט: ערכין ט:, כ) [נכ' נ"ל הגשרים ועי' רש"ל], ל) לא יביאו לבא כנ"ל רש"ל.

◆

תורה אור השלם

1. וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת: עזרא י ב
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ קֻם לָךְ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ: חָטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֵרֶם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כִּחֲשׁוּ וְגַם שָׂמוּ בִכְלֵיהֶם: יהושע ז י-יא
3. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: שמות טז כח

◆

גליון הש"ס

גמרא וכשמת אומרים עליו. כעין זה בברכות דף ו ע"ב ובתרגום יונה שם: תוספות ד"ה בת קול וכו' לכך קורין אותו ב"ק. עיין מו"ט פרק כ"ו משנה ו דיבמות: ד"ה רשב"ג וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד. עיין תענית דף כט ע"א ברש"י ותוספות שם:

◆

מוסף רש"י

כמה עיבור השנה. ימי אדר הראשון שאנו עושין עיבור לשנה (ר"ה יט:).